

SOCIOLOGICAL DIMENSIONS OF ARABESQUE MUSIC AS A REFLECTION OF SUBCULTURE

Mehmet Emin Şen^{1*}, Bilal Kaplan^{**}

*Dr. Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi, Güzel sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Müzik Bölümü

**İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Öğrencisi

Abstract

This study investigated arabesque music subcultures as the geography of Turkey, It has been evaluated in terms of cause and effect relation, considering the socio-cultural developmental process within the structure of Turkish society after the 60's. However, studies of arabesque music subculture, which is the active species in the period, Turkey will endeavor to create theoretical knowledge about the sociological development. Arabesque music is dominant in different artistic expressions such as literature, cinema and music of the period. This encounter has gained a place for itself as a culture that continues, proliferates and spreads and continues its existence. In the study, the phenomenon of arabesque music, its political, cultural and economic effects, together with its results and its social projection from the past to the present, are described according to the information obtained. Economic developments experienced after the 60's brought along a social structure and cultural interaction. During this period, significant changes were observed on the cultural values of the society under the influence of arabesque music. In other words, it has led to the emergence of some irreversible facts on culture. These phenomena can be influenced by the reflections of the cultural life prepared by a multicultural nation reflecting from the results of the social dimension. In the study; arabesque music culture phenomenon in the context of Turkey, reaching up to a wide audience, as a species, leaving deep scars on the effects and reflections with the sociological dimension of the historical process has been discussed.

Keywords: Arabesque Music, Popular Culture, Culture, Subculture

ALT KÜLTÜRÜN BİR YANSIMASI OLARAK ARABESK MÜZİĞİN SOSYOLOJİK BOYUTLARI

Özet

Türkiye coğrafyasında alt kültür olarak araştırılan arabesk müzik bu çalışmada, 60'lar sonrası Türk toplumu yapısı içerisinde sosyo-kültürel gelişimsel süreci göz önüne alınarak sebep ve sonuç ilişkisi bakımından değerlendirilmiştir. Bununla birlikte çalışma, Türkiye'de dönemin etkin türü olan arabesk müziğin alt kültürü ve sosyolojik gelişimi hakkında kuramsal birikim oluşturma çabası içerisinde olacaktır. Arabesk müzik dönemin edebiyat, sinema ve müzik gibi farklı sanatsal ifadelerinde baskın bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bu karşılaşma süregelen, çoğalan ve yaygınlaşarak varlığını sürdüren bir kültür olarak da kendisine yer edinmiştir. Çalışmada arabesk müzik olgusu, politik, kültürel, ekonomik etkileri ile birlikte sonuçları ve geçmişten günümüze kadar olan toplumsal izdüşümü elde edilen bilgiler neticesine göre betimlenmiştir. 60'lar sonrası yaşanan ekonomik gelişmeler toplumsal yapı ve kültürel bir etkileşimi de beraberinde getirmiştir. Söz konusu dönemde, arabesk müzik etkisindeki toplumun kültürel değerleri üzerinde kayda değer değişimler görülmektedir. Eş deyişle kültür üzerinde geriye dönüşü olmayan birtakım olguların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu olgular, toplumsal boyutun sonuçlarından yansıyan çok kültürlü bir milletin hazırladığı kültürel yaşantının yansımalarından etkilenebilmektedir. Çalışmada; Türkiye müzik kültürü bağlamında arabesk müzik olgusu, geniş kitlelere kadar ulaşması, etkileri ve yansımalarıyla derin izler bırakan bir tür olarak tarihsel süreçte ki sosyolojik boyutu ile birlikte ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Arabesk Müzik, Popüler Kültür, Kültür, Alt Kültür

¹ Sorumlu Yazar email: mehmet.sen@inonu.edu.tr / Doi: 10.22252/ijca.820981

1. Giriş

Duygu ve düşüncelerin seslerle ifade biçimi olarak da tanımlayabileceğimiz müzik kavramı yüzyıllardır sosyal yaşantılarımızın her alanında temel taşı olarak karşımıza çıkmaktadır. Geçmişten günümüze varlığını sürdürmekle beraber yeni stiller, teknikler, güçlü armoniler ve teknolojilerin yardımları ile daha görkemli hale gelen müzik, kültürel yaşamımızı etkileyen bir olgudur.

Kültür, Marx'ın anlayışı ile insanın doğa ile mücadelesinin birikimidir. Bu anlamıyla bir toplumun tarihsel süreç içerisinde kuşaktan kuşağa aktardığı yaşam biçimini, kültürel bütünü, maddi manevi ve mirasını işaret etmektedir. Eş deyişle, bir veya birden çok toplumun tarihsel süreç içinde ürettiği yeme, içme, giyinme, el sanatları, dil, din, edebiyat, dans, gelenek-görenek gibi maddi ve manevi değerlerin kuşaklar boyu eksiksiz bir biçimde aktarılmasıdır. Ayrıca her kültür, iç yapısını anlatan ve bireyler arasında duygusal bütünleşme sağlayan arabesk, tasavvuf, Anadolu pop, club, rock&roll, heavy metal, punk, blues, kanto, tango ve caz gibi müzikal formlar barındırır (Kaplan, 2005: 81). Müzik kültürü ise, toplumun bir üyesi olarak insanoğlunun genel kültürün yanında kazandığı müzik sanatına ilişkin bilgi, beceri, tutum ve davranışlar ile müzik ortamlarında geçerli ahlak kuralları, gelenekler ve benzeri diğer yetenek ve alışkanlıkları kapsayan karmaşık bir bütündür (Günay, 2006: 99). Kültür hayatımızın her alanını kapsadığı gibi popüler müzikte hayatımızda yer edinmiş, yaşamımızın içerisinde yaygınlaşarak varlığını sürdüren bir fenomen olarak yer almaktadır. Popüler kültürün dışında kalan alt kültür ise kendi kendinden doğmuş, kendine özgü bir yaşam tarzı ve normlarına sahip olan grupların kültürüdür. Bu toplumsal olgu, Türkiye coğrafyasında süre gelen tarihsel gelişmelerle coğrafyanın kendine özgü ve zengin bir kültüre sahip olan bölgelerinde farklılıklar göstermektedir. Alt kültür, popüler kültür hayatından uzak ve kendine özgü benimsediği hayatı yaşam şekline uyarlanmış, şehir hayatından uzak, arabesk bir hayat tarzıyla acı, keder ve hüznü barındıran yaşamın ifadesidir. Popüler kültür dışı, alt kültür ürünü olarak tanımlayabileceğimiz arabesk müzik, Türkiye'de bir dönem varoş müziği ya da dolmuş müziği olarak nitelendirilmiş ve tarihsel süreçteki politik etkilerin toplum üzerinde çeşitli baskılamaları ile yaşamsal bir olgu haline gelmiştir. 60'lar sonrası çeşitli yansımalarıyla toplumda bir yer edinmiş olan arabesk, Türk kültürünün parçası haline gelen bir müzik türü olarak ortaya çıktığı bu tarihsel süreçte yaşanan siyasi ve ekonomik etkiler sonucunda varoş müziği kimliğinden sıyrılarak hemen hemen tüm toplumsal sınıflara hitap eder olmuştur. Tek kanal dönemi olarak anılan bu dönemde tek devlet kanalı olan TRT'nin arabesk müziğe karşı tavrı da net bir şekilde ortadadır. Türkiye'de politik gelişmelerin sanatsal unsurlara müdahaleleri de yine bu dönemde karşımıza çıkmaktadır. Alt kültürün bir ürünü olarak karşımıza çıkan ve toplumsal sınıfların beğenisini alan bu müzik türü, günümüz teknolojileri ve profesyonel albüm kayıtları ile o günlerde ki popülaritesini günümüze dek taşıyabilmiştir.

2. Kültür, Popüler Kültür ve Alt Kültür Kavramları Üzerine

Kültür, geçmişten günümüze insanların yaşam biçimini belirleyen, farklı birçok coğrafyadan beslenen ve etkileşimle bir biçimde devamlılığını sürdüren yaşam birikimleridir. Dolayısıyla kültür, bir milletin var olan inançlarını ve yaşayış biçimini özümseyerek, tarihsel yaşanmışlıktaki maddi-manevi mirası ve kimliğini ileriye taşıyabilmektedir. Zaman içerisinde bu kelime culture=uygarlık olarak *Academie Française* sözlüğünde “doğanın yarattıklarına karşılık, insanoğlunun yarattığı her şeydir” şeklinde yer almıştır. Tüm yaklaşımları kucaklayacak bir tanımla kültür, insanın ortaya koyduğu ve içinde var olduğu tüm gerçekliklerdir (Özden, 2010: 10). Diğer bir yandan yukarıdaki yaklaşımlara Horkheimer ve Adorno farklı bir bakış açısı kazandırmış ve kitle kültüründen yola çıkarak *Kültür Endüstrisi* kavramını ortaya koymuşlardır. Kitle kültürü yerine kültür endüstrisini tercih etmelerinin aslında gerekçeleri vardır. Adorno, bu kavramın temel alt yapısını, kültürün alt tabanından ve aşağıdaki kitlelerden ortaya çıkarak buraya yönlendirdiğini söylemektedir. Kültürün temelde egemen/yönetici endüstriyel güçler tarafından yönetilip üretildiğini iddia eden Adorno, bu sebepten dolayı kültür endüstrisi kavramını vurguladığını söylemektedir. O'na göre kültür endüstrisi, ticaret bağlamında yaşam süreci içerisinde sıkı bir bağlantı içinde kültür ürünlerini standart ve tek düze olarak kalıplaştırmaktadır (Adorno, 2005: 76-83).

Günümüze kadar uzanan yaşanan değişikliklerden bu yana yaşam içerisindeki varyasyonları ve dinamikleriyle nesilden nesle bıraktığı izlerle yansıyabilmekte olan kültürün temeli ise kuşkusuz toplumdur. Bu kavram, toplumu oluşturan kişileri ve onları birbirine bağlayan dillerini, dinlerini, sanatlarını, törelerini, hukuk ve yönetim kurumlarını, üretim ve tüketim süreçlerini içine almaktadır (Sarı, 2006: 4-7, Limon, 2008: 6). Coğrafyadan coğrafyaya değişiklikler gösterebilen çoklu kültürel dinamiklerin, ülkemiz gibi geniş bir yelpazeye sahip kültürel yapılar

birbirinden etkilendiğini söyleyebiliriz. Toplumlar, yapı olarak içerisinde alt ve üst kültür şeklinde tanımlanan unsurları barındırmaktadır. Kültürel değişme, kültürel biçimler ve pratiklerin, popüler hayatın merkezinden dışarı itilmesi ve aktif bir biçimde marjinalize edilme süreci için kullanılan bir kavramdır (Özbek, 1991: 60). Bu anlamda kültürel değişim, insan yaşamışlığının hayatta bıraktığı izlerle yaşam içinde çeşitli hareketlilik ve değişik çeşitlemeleri ile yenilenerek hayatımıza dinamizm katmaktadır.

Popüler kültür, toplumda var olanı gelişen teknolojiyle beraber topluma kabul ettirme noktasında oluşturulan pazarlama stratejileriyle büyük kitleler tarafından anlamlandırılması, benimsenmesi ve tüketilmesidir. Popüler kültür ve alt kültür halka ait yansımaları açısından hızlı üretim ve tüketimin etkisiyle kültürel bir parçamız olarak hayatın her alanında karşımıza çıkmaktadır. Yaşam içerisinde tüketim kültürü olarak da tanımlanan popüler kültür; belli bir dönem için geçerli olan, hızlı üretilen ve tüketilen kültürel öğelerin bütünüdür. Aslında popüler kültür, endüstri bağlamında tüketicileri güdüp yönetmesinde kendisine farklı roller edinmiştir. Özbek, popüler kültür kavramını popüler eğlence ve popülerlik olarak çağrıştırmaktadır. "Popüler eğlence denen şey; uyandırılmış, güdüp yönetilmiş taleplere yani kültür endüstrisi tarafından bozulmuş olan taleplere dayandırılır. Popüler eğlencenin sanat ile ilgisi yoktur. Demokratik ülkelerde artık arz ve talep toplumsal ihtiyaçlar değil, eğlence endüstrisinin mantığıyla belirlenir. Son karar, eğitilmiş seçkinlerde değil, eğlence endüstrisindedir. Popülerlik ise eğlence endüstrisinin insanların ne sevdiğine dair tedariklerinden ibarettir" (Özbek, 1991: 66-67).

Toplumun yaşayış biçimlerinin değişmesi beraberinde toplumsal yapıda zamanla üst kültürel yapıdan farklı unsurların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu durum, aynı kültür içerisinde toplumun kimlik, sınıfsal yapısı ve statüsü bakımından bağımsız yaşam biçimini benimseyerek kendine özgü bir yaşam biçimi olarak kendini göstermektedir. Alt kültür üst kültürden farklı değildir. Yaşam koşullarının sınıflandırılmış sosyal ekonomik içerisinde barındırdığı kendi topluluğunun değer kültür sistemi çerçevesi içerisinde yaşam stillerini şekillendirebilmektedir. İkinci dünya savaşı sonrası sanayileşmenin artması ve büyük şehirlerin göç alması yeni yaşam biçimiyle kitle kültürünü beraberinde getirmiştir. Türkiye'de sanayileşmenin başlamasıyla birlikte şehirlerdeki fabrika sayıları hızla artarak iş gücü ihtiyacını doğururken kırsal kesimde yaşayan insanların daha iyi yaşam standartlarına kavuşma isteği de kırsal kesimi göçe itmiştir (Gülpınar, 2019: 22). 1960'lar ve 1980'ler dönemlerine bakıldığında askeri darbe ve diğer yaşanan ekonomik gelişmelerin toplumsal yapıda büyük değişimler yarattığı görülebilmektedir. Toplumsal sınıflar arasındaki kopma 60'larda proleter ve halk kültürü söylemleri ile yeniden meşruluk kazanmıştır. Bu dönemde işçi, şoför, köylü, yükselen sol, yükselen İslami hareket ve yükselen ülkücü hareket gibi birçok toplumsal sınıf ortaya çıkmıştır (Limon, 2008: 9). Sosyal yapıda yaşanan bu hareketlilik şehirlerin kenar mahallerinde konuşlanarak *gecekondu* ya da diğer adıyla *varoş* kesim olarak adlandırılan alt kültürü beraberinde getirmiş ve müziğine de yansımıştır. Bu bağlamda alt kültürler, kendine özgü yaşam biçimini benimseyerek ve aynı kültür içerisinde yaşamını sürdürerek kendi stilini yaratmakta; ülkemizde gecekondu-varoş özelinde olduğu gibi bir alt kültür olarak arabesk müzik olgusu ile karşımıza çıkabilmektedir.

3. Araştırmanın Metodolojisi

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden literatür tarama modeli aracılığıyla konuyla ilgili ulaşılabilen basılmış bilimsel yayınlar ve kitaplar taranarak kültür-alt kültür ve arabesk müzik olguları toplumsal bir çerçevede değerlendirilmiştir. Ayrıca popüler kültür olgusu ve yol açtığı toplumsal sonuçları anlayabilmek için, bu olgunun oluşumu ve bugüne gelişine yönelik yakın geçmişe bakma gereksiniminden dolayı çalışmada tarihsel yöntemden de faydalanılmıştır.

4. Arabesk Müzik

Arabesk müzik; politik, kültürel, ekonomik etkileri ile birlikte sonuçları ve geçmişten günümüze kadar olan toplumsal izdüşümü ile ele alınması gereken bir olgudur. Sosyo-ekonomik düzensizlik, yaşanan göçler ve politik etkenlerin hamurunu oluşturduğu alt kültürler, başlarda gecekondu-varoş kesim olarak anılan toplumsal yapıda sonrasında ise toplumun diğer sınıflarının da benimsediği kültürel bir fenomen olarak yer bulabilmiştir. Özbek arabeski; "çevreye uyumsuzluğun, yabancılaşmanın müziğidir. Sadece bir müzik olayı olmayıp kente göçen, kent ortamıyla uyum kuramamış, kentsel yaşantıya katılmamış olan kır kökenli nüfusun kültürünün bir ürünü" (Özbek, 1991: 15), Stokes ise "şehir için şehirlili bir müziktir. Yalnızlığa, kötü sona mahkum aşıkların, karışık ve çalkantılı duygu dünyalarını resmeder. Fakir göçmen işçilerin sömürüldüğü, kötü işlerde kullanıldığı, gün geçtikçe bozulan bir şehri tanımlar ve dinleyenlerini, rakı doldurmaya, sigara yakmaya ve dünyaya kederlerini lanet okumaya

götürür" (Stokes, 1998: 17) şeklinde tanımlanmaktadır. Arabesk müzik, kent kültürünün bir ürünüdür. Ortaya çıkışını sağlayan tüm etmenler, sanayileşme süreci ile birlikte kentlerde varlık bulabilmiştir. 50'ler sonrası yaşanan gelişmelerin toplumsal sonuçları, herkesçe görülebilen bir değişim sürecini beraberinde getirmiştir (Özbek, 1991: 26). Burada ki söylemlerden yola çıkarak arabesk müzik, toplumsal yapı açısından kırdaki geleneksel ortamı taşımasının etkisi altında kalmış 60'lar sonrası hızlı modernleşme süreci içerisinde hem müzik sektörü hem de sanayinin gelişmesiyle yaşananların sosyo-kültürel yapı üzerindeki etkileşimin bir ürünüdür.

4.1. Arabesk Müziğin Ortaya Çıkışı

Türkiye'de arabesk, öncelikle bir müzik türü olarak ortaya çıkmış, zamanla bir yaşam biçimine, hatta kültüre dönüşmüştür. Kültüre dönüşen bu müzik türünü o dönemde yaşanan toplumsal olaylarla birlikte ele almak gereklidir. 1960 yılların başlarında yaşanan politik gelişmeler beraberinde yoğun olarak sosyal adaletsizlik ve ekonomik sıkıntılar yaşanmasına neden olmuştur. 1970'li yıllarda koalisyon hükümeti ile çıkan siyasi boşluk sağ-sol kavgalarını alevlendirmiş, bu endişeli süreçte ve devamında yaşananlar toplumun sosyal yaşam ortamının sorunlarının çözümüne engel oluşturmuştur. 1970'lere damgasını vuran arabesk müzik, 1980'ler de de varlığını sürdürmüş, *varoş müziği* yaftası yakıştırıldığı kabuğunu kırıp toplumsal bir fenomen olarak günümüze kadar gelmiştir (Taştan, 2015: 10, Kılıçoğlu, 2018: 41, Demirkıran, 2014: 72).

1960'lar sonrası sosyal yapıda yaşanan hareketlilik şehirlerin kenar mahallerinde konuşlanarak gecekondula ya da diğer adıyla varoş olarak adlandırılan yaşam alanlarını beraberinde getirmiştir. Bu söylemde *varoş-gecekondula*, toplumsal varoluşun iki kategorisi, köy ile şehir arasında bir hareket hali olarak görülmektedir. Gecekondula eşikte bir yerde durmakta ne biri ne de öteki olabilmektedir. Mekansal, toplumsal ve ahlaksal açıdan bir alacakaranlık kuşağı konumundadır. Müzikolojik, sosyolojik ve politik değerlendirmeler müzisyenleri ve dinleyicileri tanımlarken, arabeske yol açan ve sonrasında arabeskin katkıda bulunduğu bozulma ve çözülme süreçlerine değinmektedir. Bu eleştiriler müzisyenlerin ve dinleyicilerin arabeskin anlam ve önemini açıklamak için kullandıkları yabancılaşma, keder ve kader diliyle bütünleşmiş bir arabesk söylemi oluşturmuştur (Stokes, 1998: 154-165).

1980'li yıllar Türkiye tarihinin en sancılı dönemlerinin başında gelmektedir. Toplumda artan kaos durumu, ordunun yönetime el koyması ile sonuçlanmış ve ülke büyük bir siyasi çalkantıya sürüklenmiştir. Politik atmosferin çok yoğun olduğu ve hayatın her alanına siyasal kamplaşmanın yansıdığı bir dönemde yaşanan 12 Eylül 1980 askeri darbesi toplumun her kesiminde derin izler bırakmıştır. Yaşanan ekonomik sıkıntılar her sektör gibi müzik sektörünü de olumsuz yönde etkilemiştir. Bu zorlu dönemde devlet arabeske karşı sert bir tutum sergilemiş, devlet kanalı olan TRT radyolarda ve televizyonda arabeskin çalınması yasaklamıştır. Bu yasaklar nedeniyle başta birçok arabesk müzik sanatçısı, hatta bazıları bu kurum kökenli olmasına rağmen (Orhan Gencebay vb.) TRT'nin katı kurallarına maruz bırakılmıştır.

Arabesk, Türkiye'nin toplumsal ve kültürel tarihinin tartışmalı konularının başında gelmektedir. Demokratikleşme adımlarından darbe sonrası 1982 seçimleri ile başlayan Özal dönemi, beraberinde liberal bir siyasi anlayış getirmiştir. Dönemin başbakanı Turgut Özal'ın yasaklı sanatçılara olan ılımlı yaklaşımı ve bu tür müziği destekleyen tutumu yasakların kaldırılmasını sağlayarak arabesk müziğin önünü açmıştır. Aynı zamanda ithalat yasağının kalkması, Batı'da geliştirilen her yeni teknolojinin anında Türkiye'de kullanılmaya başlanması sürecini beraberinde getirmiştir (Özbek, 1991: 123). İzleyen süreçte özel TV kuruluşlarının açılması bu kültürün beslediği unsurlara yeni bir soluk getirmiş, sanatçılar artık kendi reklamlarını, kliplerini, dizi ve sinema filmlerini çeker olmuştur. En önemlisi ise Yeşilçam'ın arabesk müzik sanatçılarını köylerden şehirlere tarzında filmlere konu etmesi, bu alt kültürün sektörde yükselen bir statü kazandırarak toplumun her kesimince kabul görürlüğünün önünü açmıştır. Sonrasında yaşanan teknolojik gelişmeler, dijital çağ dediğimiz dönemi başlatmış ve müzik piyasasını yeni bir boyuta taşımıştır. Yeni teknolojik ortamlar, popüler müzik ve popüler kültür etkileşimleri doğası gereği kapitalist düzen içinde herkesin şarkı söyleyebileceği düşüncesinin olduğu hızlı bir dönemi beraberinde getirmiştir.

Aslında arabesk müzik, 1960'larda toplumsal yapıda müzikal bir kimlik olarak ortaya çıksa da, toplumun her kesimi tarafından kabul görmesi 2000'li yıllara kadar uzanmaktadır. Bugün arabesk etkisini taşıyan bazı müzik tarzları, gerçekten de devlet yayın organlarında çalınmakta ve popüler arabesk şarkılar hakim ve ideolojinin propaganda şarkıları olarak sunulmaktadır. Böylece endüstri içinde pazara çekilerek, gerektiğinde siyasi olarak kullanılan hakim kültür içine emilen arabesk müzik, 1980'li yıllardan itibaren toplumun *üvey evlat* konumundaki bir alt kültürü olmaktan çıkıp, Türkiye'nin özellikle kentsel kültürünün en popülerleri haline gelmiştir (Özbek, 1991: 128). Söz

konusu dönemde bu tarz, toplumun her kesimince benimsenen müzikleri ve besteleriyle kendini ispatlamış olarak karşımıza çıkmaktadır. Arabesk sanatçılarının şarkılarının sektöre kazandırdığı ivme ile *arabesk furyası* olarak adlandırılan bir süreç başlamış ve sanatçılar kendini isimlerinden ziyade baba-imparator-kral gibi hitaplarla anılır olmuşlardır. Buradan hareketle söz konusu alt kültürün öncülüğünü yapan Orhan Gencebay, Müslüm Gürses, Ferdi Tayfur ve İbrahim Tatlıses gibi sanatçılar arabesk müziğin babaları olarak toplumda yer almışlardır.

4.2. Arabesk Müziğin Toplumsal Algı Boyutu

Popüler kültür ve popüler müzik etkisinde yaşayan bir toplumun, sosyo-ekonomik dengesizliği de barındıran siyasi sorunların yaşandığı 60'lı yılların günümüze getirdiği arabesk müzik, toplumsal algının bir sonucudur. Acıları, hüznüleri ve kederleri haykıran arabesk müzik, bu ifade şekliyle toplumsal hayatın yaşam biçimini isyankar şekilde yansıtan bir müzik türü olarak ortaya çıkmıştır.

Türk toplumunda, köylerden şehirlere göçün başlamasıyla yoksul semtlerin *varoş* adı aldığı ve şehir hayatına ayak uydurmaları zor olsada, yaşam biçimlerini bir şekilde arabesk müzikle ifade ettiği bir sınıfın oluştuğunu görmekteyiz. Arabesk müzik, yaşanan toplumsal olayların bu müzik tarzına sığınarak yaşamın bir parçası olan bireylerin çektiği sıkıntıları, acı, keder ve hüznülerini unutturmak amaçlı hayata isyan içeriği ile toplumda vücut bulmuştur. Toplumların müziğini inşa etmesi sosyolojik boyutları açısından düşünüldüğünde, siyasal, ekonomik, kültürel ve dinsel gibi dinamikler karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca ilişki kurma bağlamında bireyler, sosyal kimlikleriyle beraber tarzlarını da mümkün olduğunca müzikal unsurları kullanarak duygu ve düşüncelerini de yansıtabilmektedir. Toplumların sosyolojik olgu kavramları, sosyal yaşantı içerisinde yaşadığı hareketliliğe ve etkileşim biçimine de yansıyabilmektedir. Söz konusu müzik, sosyal topluma ait olgu ve etik gibi kavramlarını yaşanan kültürel değerler içerisinde kendine özgü bir tür olarak ortaya çıkarabilmektedir. Arabesk müzik özellikle ekonomik sıkıntıların yaşandığı dönemin topluma ne şekilde yansıdığı, insanların kırsaldan kentlere göçleri ve beraberinde oluşan alt kültürel yapı ile anlamlandırılmalıdır. Eş deyişle, sebep-sonuç ilişkilendirilmesi yapılırken sosyolojik ve toplumsal algı boyutları ile okunmalıdır. Aslında arabesk müzik, köy hayatını terk ederek kentlerde yaşama ayak uydurmaya çalışan, popüler kültürel yapı içerisinde söz konusu zamanda ki hayatın sancılı öyküsünü anlatmaktadır. Şehirlerde hayatını sürdüren ve kırsaldan gelen toplumun çevreye uyumsuzluğunu ve yabancılaşmasının eseri olarak doğduğu kabul edilebilmektedir. Bulduğu ortama uyum sağlayamamış, sorunlarla mücadele eden, kırsaldan gelen toplumun kültürüdür. Bu durum yabancı bir kültürel dokuda ötekileştirilmesinin bir sonucu, küçük dünyalarında yaşadığı serüveni bırakarak hayal gibi gelen büyük şehir umuduyla göç edip gecekondualarda yaşamını sürdüren topluluğun kültürünü hakim kültür içerisinde yaşatma çabasıdır.

Arabeskin sosyolojik olgu boyutuyla ortaya çıkmasını sadece çabuk ve çarpık şehirleşmeden kaynaklanan varoş kültürüne bağlamak yanlış olacaktır. Bunun yanında kaynağını öz kültüründen beslenen geleneksel yapısı da oluşturmaktadır. Özer'in de (2020: 3) belirttiği gibi arabesk olgusu o kültürel toplum algısı içerisinde hızlı ve çarpık kentleşme sonucu toplumda oluşan sıkıntı ve kedere karşı hem bir karşı koyuş hem de bu sorunlara karşı kendini şehir yaşantısına aitlik hissetmeme duygusu olarak göstermektedir. Dolayısıyla kırsal kesimin kentlere taşınması beraberinde etkileşimin büyük anlamda birbirlerine yansımadağı ayrışık kültür gruplarını doğurmuştur. Arabesk müziğin toplumda çıkışı, kırsaldan şehirlere göç etmesi, aradığını bulamama ve kendi kültüründen uzak bir yaşam sürdürerek yeni kimlik, kültür yaklaşımları ile kendini topluma ait hissetmediği modern hayatın karşısında yabancılaşmasının müzikal ifadesidir.

5. Sonuç

Sürekli yeni bir ivme kazanan toplumsal, politik ve ekonomik koşullar, kültürel olguları da bu değişime ayak uydurmaya zorlamaktadır. 60'lı yıllar ile birlikte yaşanan gelişmelerin baş döndürücü hızı, dünyanın yeniden biçimlendiği, toplumsal tabakaların yeniden yapılandığı, bireylerin algı ve yaşam tarzlarının değişip dönüştüğü bir döneme karşılık gelmektedir.

İnsanların sanayileşme ile birlikte daha iyi bir hayat sürdürmek için kırsaldan şehirlere göçü toplumsal sorunları beraberinde getirmiş ve kültürel sınıfsal farklılıkları ortaya çıkarmıştır. Hızlı üretim ve tüketimin etkisinin halka ait yansımaları popüler kültür ve sonrasında oluşan alt kültürler olarak toplumda yerini almıştır. Alt kültürde bir yansıma bulan, temelinde acı ve hüznüleri barındıran ve şehir hayatına ayak uyduramayan toplumsal sınıfın müziği olan arabesk, dönemin edebiyat, sinema, müzik gibi farklı sanatsal ifadelerinde baskın bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Çıkış zamanlarında pek çok tepki, eleştiri ve yasak getirilse de kabuğunu kırıp süregelen,

çoğalan ve yaygınlaşarak varlığını günümüzde de sürdüren bir alt kültür olarak kendisine yer edinmiştir. 60'lı ve 80'li yılların başlarında yaşanan siyasi olaylar ordunun yönetime el koyması ile sonuçlanmış ve ülkede yaşanan siyasi ve ekonomik gelişmeler toplumsal sınıfta büyük değişimler ile kendini göstermiştir. Sanayileşme ve popüler kültür çeşitli alt kültürleri beraberinde getirmiştir. 1990'lı yıllar bu kültürün beslendiği unsurlara yeni bir soluk getirmiş, müzik dışında edebiyat ve sinema gibi alanlarda da kullanılır olmuştur. Yeşilçam'ın arabesk müziği sanatçıları filmlere konu etmesi, bu alt kültür olgusu toplumun her kesimince kabul görmüştür. Arabesk müzik, toplumsal sınıfların modern hayata ayak uydurma çabasının sancılı öyküsünün müziğidir.

1960'lar sonrası yaşanan gelişmeler ve dönüşümlerin toplumsal olgulara yansıyan boyutları sebep sonuç ilişkisi içinde bağlantılıdır. Arabesk müzik, kültürel belleğinin izlerini taşıdığı için toplumsal yapıdan ayrı tutulmamalıdır. Sebep-sonuç ilişkilendirilmesi yapılırken sosyolojik ve toplumsal algı boyutları ile okunmalıdır.

6. Kaynaklar

- Adorno, Theodor W., "Kültür Endüstrisini Yeniden Düşünürken", (Çeviren Bülent O. Doğan), Cogito, İstanbul 2005 Yapı Kredi Yayınları.
- Demirkıran, G. (2014). "90'lı Yıllar Sonrası Bir Popüler Kültür Ürünü Olarak Arabesk Müziğin Değişimi Dönüşümü", Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Günay, E. (2006). "Müzik Sosyolojisi, Sosyolojiden Müzik Kültürüne Bir Bakış", İstanbul, Bağlam Yayıncılık.
- Gülpınar, Ş. (2019). "Arabesk Rap İcra Edenlerin Toplumsal Özellikleri (Malatya Örneği)", İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Malatya.
- Işık, N. E. (2017). "Müzik Sosyolojisi Açısından Arabesk Müziğin Dönüşümü", Sosyoloji Dergisi, 38(1): 89-106.
- Kaplan, A. (2005). "Kültürel Müzikoloji", İstanbul, Bağlam Yayıncılık.
- Kılıçoğlu, H. (2018). "Türkiye'de Popüler Müziğin Tarihsel Gelişiminde Davul Çalım Yaklaşımları", Yıldız Teknik Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Limon, B. (2008). "Çağdaş Türk Resminde Örgütlü Sanat Hareketlerinden Türk Toplumda Sanat Alt Kültürünün Oluşmasına Etkisi", Selçuk Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Özer, N. P., Zengin, A (2020). "Arabesk Kültürü Özelinde Orhan Gencebay'ın Rol Aldığı Rexona Reklamlarının İncelenmesi", Kritik İletişim Çalışmaları Dergisi, 2020 İlkbahar -01-(1-12).
- Özden, Ö. (2010). "Üniversite Öğrencilerinin Popüler Kültür ve Popüler Müzikle İlgili Görüşleri", Selçuk Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Özbek, M. (1991). "Popüler Kültür ve Orhan Gencebay Arabeski", İstanbul, İletişim Yayınları.
- Sarı, Ü. (2006). "Kitle Kültürü ve Popüler Kültür Bağlamında, Kitle İletişim Araçlarının Kitle Kültürüne Etkileri: Örnek Olarak Pop Star Türkiye Yarışması", İstanbul Üniversitesi, Yüksek Lisan Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Stokes, M. (1998). "Türkiye'de Arabesk Olayı", (Çeviren H. Eryılmaz), İstanbul, İletişim Yayıncılık A.Ş.
- Taştan, G. (2015). "1980 Sonrası Çağdaş Türk Sanatında Sosyokültürel ve estetik Bağlamda Arabesk Kültür Etkileri", Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisan Tezi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.